

Aan: het College van Dijkgraaf en Heemraden
Van: Water Natuurlijk Hollandse Delta

Betreft: advies beheer bomenbestand
23 februari 2020

Geacht College,

De kap van zo'n 1000 knotwilgen langs de Bernisse, het versnipperen van een grote hoeveelheid bomen langs kreken in de Hoeksche Waard, de kap van 120 populieren bij Oude Tonge zijn gebeurtenissen van de afgelopen jaren die het beeld oproepen van een waterschap dat onzorgvuldig omgaat met haar bomenbestand.

Water Natuurlijk vindt dat het waterschap de maatschappelijke plicht heeft om het bomenbestand duurzaam in stand te houden en te beheren. We moeten trots zijn op ons bomenbestand en dit koesteren. Waar mogelijk het bestand uitbreiden en kwalitatief verbeteren.

Bij de discussie over het behoud van de 1139 bomen langs het Volkerak aan de zuidrand van Goeree Overflakkee bleek een grote betrokkenheid van de bevolking bij dit onderwerp. Duizenden mensen gaven hier blijk van via sociale media en 2879 mensen tekenden een petitie voor in stand houding van deze bomenrij.

In december 2019 heeft Water Natuurlijk een enquête gehouden om na te gaan welke aspecten door betrokkenen van belang worden geacht in verband met de herplant van bomen. Meer dan 90% van de respondenten vindt de volgende punten van belang:

- Minimaal vervanging van de gekapte bomen
- Intact blijven landschapsbeeld
- Rekening houden met vliegroutes van vleermuizen
- Assortiment gericht op biodiversiteit
- Compensatie verloren CO2 opslag

Uit de opmerkingen die bij de enquête werden gemaakt kwam overduidelijk naar voren dat de kap van bomen zeer gevoelig ligt bij een groot deel van het publiek. Er heerst ook een groot wantrouwen jegens de overheden. Ook het waterschap heeft hiermee te maken. Het zal altijd lastig zijn om draagvlak voor bomenkap te verkrijgen. Waar wij ons terdege realiseren dat kap soms onvermijdelijk is; immers geen enkele boom heeft het eeuwige leven, blijft heldere argumentatie, goede communicatie en transparantie onontbeerlijk. De noodzaak om te kappen dient te worden aangetoond en mensen en organisaties moeten hier invloed op uit kunnen oefenen.

Grote terughoudendheid bij het kappen van bomen is van belang. Niet alleen vanwege de publieke opinie. Oude bomen moeten worden gekoesterd. Met de leeftijd neemt het belang van een boom voor biodiversiteit toe. Er komen gaten en spleten in een boom en tal van diersoorten maken daar gebruik van. Ziekte is op zichzelf geen reden tot kap. Overlast en beperkte individuele schade ook niet. Een veiligheidsrisico kan dat wel zijn, maar dat moet dan wel ondubbelzinnig worden aangetoond en zoveel als mogelijk tevoren worden gecommuniceerd.

Al tientallen jaren zijn er methoden om de financiële waarde van een boom te taxeren. Hierbij wordt op basis van diverse criteria zoals standplaats, boomsoort, leeftijd, beleving een waarde in geld toegekend aan een boom. Inmiddels is hierbij ook de financiële waarde van de opgeslagen CO2 een factor. Een boom op leeftijd heeft al gauw een waarde van 5.000 tot 10.000 euro. Het bomenbestand is dus ook in financiële zin een groot kapitaal voor het waterschap. Wij adviseren dit inzichtelijk te maken. Het kan mee helpen om tot een

zorgvuldiger beheer van het bomen bestand te komen. Zie ook https://www.boomtaxateur.nl/taxeren_rekenmethode.html

Wij achten het van groot belang dat medewerkers van ons waterschap op de hoogte zijn van de wet en regelgeving betreffende de kap van bomen en dat deze regels ruimhartig worden nageleefd. Discussie over een waterschap dat al dan niet de wet heeft overtreden moet worden uitgesloten. Dit dient boven iedere twijfel verheven te zijn.

Water Natuurlijk levert vanuit haar achterban met kennis en ervaring op het gebied van natuur, milieu en landschap graag een bijdrage aan een beter boombeheer. Deze kennis en ervaring is gebruikt om tot dit advies te komen. Het advies is gericht op deze aspecten van het beheer van het bomenbestand. Uiteraard spelen ook andere aspecten een rol. Het gaat dan bijvoorbeeld om veiligheid en de behoefte aan hout voor allerlei doeleinden. Water Natuurlijk vindt dat we moeten streven naar een toepassing van het hout waarbij de opgeslagen CO2 zolang mogelijk vastgelegd blijft.

Vervanging gekapte bomen

Geadviseerd wordt om voor elke boom die weg gaat, tenminste een passende boom op een passende locatie terug te plaatsen. Een passende boom wil zeggen dat een eik in principe niet wordt vervangen door een populier. Wij zien als passende locatie dat de vervangende boom op dezelfde locatie wordt terug geplant. Mocht dat niet mogelijk zijn dan kan gekozen worden voor een locatie in de directe omgeving.

Boomstructuren

Meerdere bomen die samen, als lijn of vlak, een bijzondere bijdrage leveren aan de omgeving, worden gezien als boomstructuur. Ze staan als rij langs een weg, een dijk of een watergang. De meeste bomen van het waterschap Hollandse Delta behoren tot deze categorie. Ze zijn van groot belang voor het landschapsbeeld en ze vormen natuurlijke verbindingroutes zoals vliegroutes voor vleermuizen. Aangezien een groot deel van de boomstructuren in het gebied van Hollandse Delta wordt beheerd door het waterschap, heeft zij een extra verantwoordelijkheid voor het behouden van deze boomstructuren en de daarmee verbonden biodiversiteit, zoals de levensvoorwaarden voor vleermuizen.

Soms zijn ze ook van cultuurhistorische waarde zoals een rij knotwilgen, leilinden of fruitbomen en monumentale dijkbeplantingen.

Bij een boomstructuur geldt dat de structuur als geheel belangrijker is dan het behoud van de afzonderlijke bomen die er deel van uitmaken. Een bosplantsoen kan ook onderdeel zijn van een boomstructuur en als zodanig bescherming verdienen. Boomstructuren dienen duurzaam in stand te worden gehouden. Dit vereist per boomstructuur een plan voor verjonging over meerdere decennia.

Biodiversiteit

Iedere boom is belangrijk voor biodiversiteit. Afhankelijk van de soort is een boom omgeven door een netwerk van planteneters, roofinsecten, vogels, zoogdieren etc. Ze vormen met elkaar middels voedselketens een ecosysteem op zichzelf. De ene boom is de andere niet. Een fors aantal diersoorten is afhankelijk van een specifieke boomsoort. Met de keuze van het aan te planten assortiment wordt dus voor meerdere decennia bepaald welke rol de aanplant op het vlak van biodiversiteit kan spelen.

Variatie in boomsoorten is belangrijk. Als meerdere soorten beschikbaar zijn hebben meer verschillende soorten planteneters een voedselbron en een leefgebied. Variatie in de aanplant verkleint ook de kwetsbaarheid voor allerlei ziektes en maakt het bestand weerbaarder. In de huidige situatie is de soorten variatie veelal onvoldoende. Bij herplant kan dit verbeterd worden.

Er is ook een groot verschil tussen boomsoorten als het gaat om het aantal dieren dat er op kan leven. Over het algemeen is van oorsprong inheems materiaal beter dan exoten. Onderstaande tabel geeft de uitkomst van onderzoek naar herbivore insecten en mijten op bomen in Groot Brittannië. Verwacht wordt dat dit voor ons land ook een goede indicatie is voor de uitkomst.

Boomsoort	Insecten/mijten	Boomsoort	Insecten/mijten
Wilg	450	Es	68
Eik	423	Linde	57
Berk	334	Lijsterbes	58
Meidoorn	209	Esdoorn	51
Populier	189	Haagbeuk	51
Den	172	Europese larix	38
Sleedoorn	153	Jeneverbes	32
Els	141	Tamme kastanje	11
Iep	124	Hulst	10
Appel	118	Paardenkastanje	9
Hazelaar	106	Walnoot	7
Beuk	98	Taxus	6
Fijnspar	70	Acacia	2

Duidelijk is dat sommige boomsoorten nauwelijks betekenis hebben voor biodiversiteit en dat andere soorten een uitbundige variatie aan planteneters herbergen. Met wilg en eik als absolute top. Die planteneters worden weer als voedsel gebruikt door andere diersoorten.

Van alle boomsoorten bestaan soms een groot aantal gekweekte variëteiten die in meer of mindere mate afwijken van de oorspronkelijk inheemse soorten. Voor biodiversiteit is het oorspronkelijk inheemse materiaal het beste en bij herplant dient dit in de afwegingen te worden betrokken. Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland kan hier over adviseren.

Bij de keuze van het aan te planten assortiment zijn er uiteraard ook andere aspecten om rekening mee te houden. In onze opvatting moet biodiversiteit hierin altijd expliciet worden meegewogen.

CO2 compensatie

Bomen nemen net als andere groene planten via hun blad koolstof op uit de lucht in de vorm van CO₂. Deze koolstof wordt gebruikt voor de opbouw van wortels, stam, takken, blad etc. Een jonge boom neemt veel minder koolstof op dan een volwassen boom met heel veel bladoppervlak.

De boom slaat de opgenomen koolstof voor een deel op. In de wortels, stam en takken gedurende een lange tijd en in het blad en bloemen voor een korte tijd. Er is dus sprake van een koolstof cyclus met een korte en een lange doorlooptijd. Het blad is soms na een jaar alweer afgebroken waarbij de vastgelegde koolstof weer vrijkomt in de vorm van CO₂. De opslag in de harde delen van de boom kan afhankelijk van de leeftijd wel 100 jaar duren.

Bij de kap van een oude boom en de vervanging door een jonge boom is er dus sprake van een vermindering van de opname van CO₂ door een kleiner bladoppervlak en de in de oude

boom gedurende zijn leven opgeslagen koolstof komt vrij. De snelheid waarmee dit gebeurt is afhankelijk van het gebruik van het hout. Beide aspecten zijn gelet op het klimaatprobleem negatief. Oude bomen dienen dan ook zoveel als mogelijk gehandhaafd te worden.

Uiteraard is aan kap en vervanging niet altijd te ontkomen. Hierbij dient compensatie van de verloren gegane opslag van koolstof en opname capaciteit van CO₂ te worden gerealiseerd. Hier komt bij dat er zowel nationaal als op Europees niveau steeds meer wordt gepleit voor een uitbreiding van het bomenbestand als maatregel om de klimaatdoelen te halen.

Wij adviseren om bij noodzakelijke kap een vervangende boom ter plekke te planten van een zo fors mogelijk formaat. Daarnaast voor elke gekapte boom twee knotbomen te planten op een andere locatie. Tal van boomsoorten kunnen ook als knotboom worden onderhouden. De meest bekende zijn wilg, populier, els en es.

Hiermee is uiteraard niet de met de kap verloren gegane CO₂ opslag en opnamecapaciteit gecompenseerd. Er wordt wel een basis gelegd voor een duurzame biomassa productie voor de toekomst. Overwogen kan worden om voor het bomenbestand een indicatieve koolstof balans op te stellen, zodat monitoring van de CO₂ opslag mogelijk wordt.

Hiermee wordt ook aangesloten bij de handreiking van Urgenda voor de reductie van de uitstoot van CO₂. (maatregel 35) Knotbomen leveren een constante aanvoer van biomassa met een zeer korte CO₂ kringloop. Iedere drie of vier jaar kan er worden geknot. Bij aanplant langs wegen is deze biomassa ook efficiënt te oogsten. Ook voor biodiversiteit zijn de knotbomen gunstig. Voor de situering kan samenwerking worden gezocht met de gemeenten en lokale natuurorganisaties. Wellicht is voor de "extra" aanplant subsidie mogelijk.

Om hiervoor de nodige ruimte te krijgen dient het zogenaamde uitsterfbeleid voor bomen bij waterkeringen te worden herzien. Er is nu een beter inzicht in de risico's zodat nuancering van dit beleid mogelijk is. Uitzonderingen op het beleid zijn nu al mogelijk vanuit overwegingen op het gebied van cultuurhistorie of biodiversiteit. In Rijnland wordt nieuwe aanplant van lage bomen (lees knotbomen) al toegelaten.

Samenwerking

Klimaatverandering en verlies aan biodiversiteit behoren tot de grootste problemen van onze tijd. Bomen kunnen een bijdrage leveren bij de aanpak van beide problemen. Water Natuurlijk adviseert om te streven naar uitbreiding van het bomenbestand.

Samenwerking met de provincie, de gemeenten, natuurorganisaties en eventueel andere betrokkenen achten wij van belang. De bovengenoemde uitbreiding met knotbomen is hiervan een voorbeeld maar het kan ook gaan om de aanleg van zogenaamde klimaatbossen, aanleg en herstel van kleinschalige landschapselementen, bevorderen van erfbeplantingen en het faciliteren van voedselbossen.

Communicatie

Het beheer van het bomenbestand ligt terecht onder een vergrootglas. Communicatie op basis van gedegen argumenten is dan ook van groot belang. Ons advies is om voor de plannen ten aanzien van het bomenbestand afstemming te zoeken met lokale natuur en landschapsorganisaties.

Verder verdient het aanbeveling om het digitale bomen register toegankelijk te maken via internet naar voorbeeld van de gemeente Rotterdam of Amsterdam.

Samenvatting

Samenvattend adviseert Water Natuurlijk het volgende:

- Wees terughoudend met kappen. Werk op basis van plannen waarvoor draagvlak bestaat. De noodzaak om te kappen dient ondubbelzinnig te worden aangetoond en gecommuniceerd.
- Plant voor iedere gekapte boom tenminste een passende boom terug op in principe dezelfde locatie.
- Houdt boomstructuren duurzaam in stand. Maak per boomstructuur een plan voor de vervanging van bomen in de structuur over meerdere decennia.
- Houdt bij aanplant rekening met biodiversiteit door de keuze van de boomsoort, de variatie tussen boomsoorten en zo mogelijk de keuze van oorspronkelijk inheems plantmateriaal.
- Plant voor iedere gekapte boom twee extra knotbomen op een andere locatie ter compensatie van de verloren gegane CO2 opslag en opnamecapaciteit en streef ook op andere wijze naar uitbreiding van het bomenbestand. Werk hiervoor samen met de gemeenten en lokale natuurorganisaties en andere betrokkenen.
- Maak het digitale bomenregister toegankelijk via internet.